

OPEN ACCESS

*Corresponding author

Basida Haider Anwar

basideh.haider@koyauniversity.org

RECEIVED :30 /12/2024

ACCEPTED :01/03/ 2025

PUBLISHED :15/12/ 2025

وشه سه رهكيبهكان

كارامه يي،

كارامه يي په يوه نديكردن،

دهروون دروستي،

خويندكارى زانكو،

مؤدلي (SMCR)

كارامه يي په يوه نديكردن و دهروون دروستي لاي خويندكاراني زانكو؛ تويزينه وهيه كي مهيدانيه له زانكو كويه

محمد رسول خدر/ بهشي باخچه ي ساوايان، كوليژي پهروهده ي بنه رت، زانكو راپه رين، هريمي

كوردستان-عيراق

داستان عمر محمود/ بهشي باخچه ي ساوايان، كوليژي پهروهده ي بنه رت، زانكو راپه رين، هريمي

كوردستان-عيراق

بهسيده حيدر انور/ بهشي پهروهده و دهروونزاني، فهكه لتي پهروهده، زانكو كويه، هريمي كوردستان-

عيراق

پوخته

ثامانجي سه رهكي هم تويزينه وهيه برتبيبه له دهرخستني په يوه ندي نيوان كارامه يي په يوه نديكردن و دهروون دروستي لاي خويندكاراني زانكو و پيوانه كرندي ثاستي هه ردو و گوراوه كه. بو شيكردنه وه ي ثامانجه كانيش تويزهران سوو ديان له ميتودي وهسفي وهرگرتووه. بو نه و مه به سته ش فورميكي راپرسیان ثاماده كردووه، به جوړيك پيوه ري كارامه يي په يوه نديكردن له (18) برگه، پيوه ري دهروون دروستيش له (18) برگه پيكهاتووه، كه ته واوي تايبه تمه نديبه سايكوسوسيومتريه كان بو هه ردو و پيوه ره كه نه نجام دراوه. هاوكات به شيويه كي هه ره مه كي چينايتي ريزه يي نمونه يه كه ي (400) خويندكار له زانكو كوييه وهرگيراوه. به جوړيك (210) خويندكار ي ره گه زي مي و (190) خويندكار يش ره گه زي نير. بو شيكردنه وه ي داتا به ده سته اتووه كانيش تويزهران پروگرامي (SPSS) يان به كار هيناوه. گرنگترين نه و نه نجامانه ي هم تويزينه وهيه پي گه شتووه برتبيبه له: به شيويه كي گشتي كارامه يي په يوه نديكردن و دهروون دروستي لاي نمونه ي تويزينه وه كه له ثاستيكي به رزدايه. هه روه ها ده ركه وتووه هيچ جياوازيه كي به لگه داري ثاماري له نيوان ره گه زي نير و مي دا نييه سه باره ت به ثاستي كارامه يي په يوه نديكردن و دهروون دروستي. هاوكات ده ركه وتووه نه و خويندكارانه ي ثاستي ثابووري خيزانه كانيان باشه نه و كارامه يي په يوه نديكردن و دهروون دروستيان به رزتره به به راود به و خويندكارانه ي ثاستي ثابووري خيزانه كانيان خراپ و يا خود مامناوه نده. له كوتايشدا ده ركه وتووه په يوه نديه كي به لگه داري راسسته وانه سه رو ناوه ن له نيوان كارامه يي په يوه نديكردن و دهروون

About the Journal

Zanco Journal of Humanity Sciences (ZJHS) is an international, multi-disciplinary, peer-reviewed, double-blind and open-access journal that enhances research in all fields of basic and applied sciences through the publication of high-quality articles that describe significant and novel works; and advance knowledge in a diversity of scientific fields. <https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/about>

پیشەکی

کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن به‌یەکتیک له‌توخمه‌بنه‌په‌تییه‌کانی کارلیکی مرۆقه‌کان دادەنریت و کاریگەری به‌رچاوی له‌سەر ژیاڤی که‌سی، ئاکادیمی و پیشەیی تاکه‌کان هەیه. به‌تایبه‌تی له‌قوناغی خویندنی زانکو، که‌ده‌که‌ویته‌سەرته‌ای دەستپێکی ته‌مه‌نی گەنجی و به‌هه‌ستیارترین قوناغی ژیاڤی هەر تاکیک دادەنریت. بیرمه‌ندانێ وه‌ک (هەرگی ۲۰۱۱) جه‌خت له‌وه‌ده‌که‌نه‌وه‌که‌ په‌یوه‌ندیکردن ته‌نها گواسته‌وه‌ی زانیاری نیه، به‌لکو په‌ره‌پێدانی په‌یوه‌ندی و لیک‌تیگه‌یشتنه‌ له‌ نیوان تاکه‌کاندا (Hargie, 2011: 5). هەر بۆیه‌ بۆ خویندکاران، ئەم کارامه‌ییه‌یانه‌ گرنگن به‌ هۆی ئەوه‌ی قوناغی گریڤی گه‌شه‌سەندنی فیکری، سۆزداری و کۆمه‌لایه‌تی ده‌برن. هه‌روه‌ها ده‌روون‌دروستی، که‌ به‌و دۆخه‌ له‌ خۆشگۆزه‌رانی پیناسه‌ ده‌کریت که‌ تیندا تاکه‌کان ده‌توانن پووبه‌پووی فشاره‌ پۆژانه‌ییه‌کان ببنه‌وه، به‌ شێوه‌یه‌کی به‌ره‌مدار کار بکه‌ن و به‌ش‌داری له‌ کۆمه‌لگه‌کان بکه‌ن و تاکیکی به‌سوود و به‌ره‌مدارین بۆ کۆمه‌لگا (WHO, 2004: 12) یه‌کتیک له‌و بوارانه‌یه‌ که‌ بۆ قوناغی خویندنی زانکو زۆر گرنگ و هه‌ستیاره‌. زۆرجار گواسته‌وه‌ له‌ قوناغی قوتابجانه‌ بۆ خویندنی زانکو ده‌بیته‌ هۆی دروستبوون یا ده‌رکه‌وتنی هه‌ندیک ئاسته‌نگ و ئالنگاری بۆ خویندکارانی زانکو، له‌وانه‌ فشاری ئەکادیمی، گۆشه‌گیری کۆمه‌لایه‌تی و فشاری دارایی و ئەم هۆکارانه‌ ئەگه‌ر چاره‌سه‌ر نه‌کرین، له‌وانه‌یه‌ ببنه‌ هۆی حاله‌ته‌کانی وه‌ک دل‌ه‌راوکی، خه‌مۆکی (Kumaraswamy, 2013, p. 574). ئەنجامی توێژینه‌وه‌کان ئەوه‌ ده‌رده‌خه‌ن که‌ هه‌ندیک جار توانایی و کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن کاریگەری به‌رچاوی ده‌بیت له‌ تییه‌پاندنی ئەو قوناغه‌ و ئەو ئالنگارییه‌ی که‌ پووبه‌پوویان ده‌بیته‌وه‌.

۱. ده‌هه‌نده‌ سه‌ره‌کییه‌کانی توێژینه‌وه‌که‌:**۱.۱ کیشی توێژینه‌وه‌که‌:**

ژیاڤی ئالۆزی ئەمرۆمان سه‌رده‌می گۆرانکاری و پیشه‌هاته‌ خێراکانه‌، په‌یوه‌ندیکردن ئاماژه‌یه‌ بۆ ناردن و وه‌رگرتنی په‌یامی زاره‌کی و نازاره‌کی له‌ نیوان دوو که‌س یان زیاتردا و پرۆسه‌یه‌که‌ که‌ مرۆقه‌کان له‌ رێگه‌ی گواسته‌وه‌ی په‌یامه‌کانه‌وه‌ ئاماژه‌ و مانا ده‌نیرن و وه‌ریده‌گرن، له‌م پووبه‌وه‌ ئەوه‌ی هه‌موو که‌سه‌یک له‌ هه‌موو شتیگ زیاتر پێویستی پێیه‌تی له‌ پرۆسه‌ی په‌یوه‌ندیکردندا. کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن کۆمه‌لیک کارامه‌یی لاوه‌کی یان ورده‌ کارامه‌یی په‌یوه‌ست به‌ تیگه‌یشتن له‌ په‌یامه‌ زاره‌کی و نازاره‌کییه‌کان. ئەم کارامه‌ییه‌یانه‌ ئەوه‌نده‌ گرنگن که‌ که‌موکۆری تیناندا ده‌کرێ بێه‌ هۆی هه‌سته‌کردن به‌ ته‌نیاپی، دل‌ه‌راوکی کۆمه‌لایه‌تی، خه‌مۆکی، که‌می متمانه‌ به‌خۆبوون و نه‌بوونی سه‌رکه‌وتنی پیشه‌یی و ئەکادیمی. هه‌بوونی کارامه‌یی په‌یوه‌ندیکردن ببه‌مایه‌کی ببه‌رته‌یه‌، هه‌روه‌ها نه‌بوونی وه‌ک که‌مه‌ندامیه‌کی گه‌وره‌ی په‌یوه‌نیکردن و کۆمه‌لایه‌تی دادەنریت. خویندکارانی زانکو به‌ داینه‌مۆی کۆمه‌لگا له‌ ئیستا و داها‌توودا دادەنرین، توانا و کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندی کردن رۆلی خۆیان ده‌گیرن له‌ په‌یوه‌ندی ته‌ندروست له‌ نیوان خویندکاران خۆیان و مامۆستا و که‌سانی چوارده‌وریان. تاکو خویندکاری زانکو له‌ پووی په‌یوه‌ندییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی به‌هێز بیت و خاوه‌ن ده‌روونیکی ته‌ندروست بیت کاریگەری ئەرینی ده‌بیت له‌ سه‌ر خودی خۆی و ده‌رووبه‌ری. بێ گومان هێتانه‌ پیشه‌وه‌ی به‌هه‌رکه‌کان په‌یوه‌سته‌ به‌ هه‌بوونی کارامه‌یی کۆمه‌لایه‌تی به‌هێز و توانای وه‌لامدانه‌وه‌ی گونجاو بۆ ره‌فتاری که‌سانی دیکه‌ و دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ وه‌لامدانه‌وه‌ی نه‌گونجاو. کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن به‌گشتی ره‌فتاریکی هه‌مه‌لایه‌نه‌یه‌، رێبازیگه‌ کاریگەری فراوانی له‌سه‌ر ژیاڤی خویندکاران هه‌یه، له‌ چه‌ندین لایه‌ن پیک دیت وه‌ک: توانای بریاردان، دروستکردنی په‌یوه‌ندی، توانای بیرکردنه‌وه‌، به‌پێوه‌بردنی خود، توانای به‌رگه‌گرتنی فشاری ده‌رووبه‌ر، هاودلی و هاودردی، ریکخستن و به‌پێوه‌بردنی هه‌لچوونه‌کان و پووبه‌پووبوونه‌وه‌ی فشاره‌کان (نیک پور، 1383، ص 27).

کارامه‌یی په‌یوه‌ندی کاریگه‌ر هه‌نگاویکی پێویسته‌ بۆ گونجان و به‌ره‌پێشچوون له‌گه‌ل گۆرانکارییه‌کان. چونکه‌ په‌وتی ئالوگۆری زانیاری له‌ ژینگه‌ی ناو زانکو وابه‌سته‌ی په‌یوه‌ندی زاره‌کی و نازاره‌کییه‌. پێداویستییه‌کانی ژیاڤی ئەمرۆ، گۆرانکارییه‌ خێراکانی کۆمه‌لایه‌تی و کولتووری، گۆرانکاری له‌ پیکه‌ته‌ی خێزان، ئالۆزی و فره‌چه‌شینی په‌یوه‌ندیی مرۆیی و فراوانبوونی سه‌رچاوه‌کانی زانیاری مرۆیی پووبه‌پووی چه‌ندین ئاله‌نگاری و فشار بوونه‌ته‌وه، که‌ به‌ شێوه‌یه‌کی کاریگه‌ر مامه‌له‌کرن له‌گه‌لیاندا پێویستی به‌ توانای ده‌روونی و کۆمه‌لایه‌تی هه‌یه. نه‌بوونی لێهاتوویی و توانای سۆزداری و ده‌روونی و کۆمه‌لایه‌تی، له‌ کاتی پووبه‌پووبوونه‌وه‌ی کیشه‌ و گرفته‌کاندا خویندکار لاواز ده‌کات

و پروبه پرووی تیچوونئیکی دهروونی و کومه لایه تی و رهفتاری دهکاته وه. په یوه ندیکردن سیسته میکه که بڼه مای کومه لگا پیکده هیئت. ئامرازیکه وا له تاک دهکات به شیوه یه کی کاریگر کار بکات، ته کنیکیکه کاریگره ری له سهر رهفتاره که سییه کان دهیئت. به م شیوه یه وه لایه پرسپاری "بچی مرؤفه کان په یوه ندی دهکنه" په ننگه وهک زانین، رازیگردن، به پروه بردن، ئالوگری زانیاری، هاوئاهه ننگردنی جیاوازییه کان، کات به سهر بردن، گورانکاری، چاره سهرکردنی کیشه کان و هاوکاری بیت.

ئالوگری له ناکاو و خیراکانی کلتوری و کومه لایه تی له ژبانی مؤدیرندا بوو ته هوی ئه وهی که زوریک له هاوولاتیان له ژباند پروبه پرووی کیشه و گرفتی دهروونی بڼه وه. له گه ل پیشکه وتنی ته کنه لوژیا و په یوه ندیکردن، پیوستی مرؤف به کارامه یی په یوه ندی کاریگر رۆژ به رۆژ زیاد دهکات. ژبانی مؤدیرن پیوستی به لیهاتووی هیه له وهی که خیزان و سیسته می په روه رده فیری تاکه کانی دهکنه. په کنیک له ریگاکانی ریگریکردن له کیشه دهروونی و رهفتاریه کان بریتییه له باشترکردنی توانای دهروونی مرؤفه کان، که له ریگه ی راهینانی کارامه یی په یوه ندیکردنه وه جیه جی دهکریت. دروستی دهروونی په کنیکه له گرنگترین پیداویستییه کانی مرؤفی ئیستا، بۆ به دست هیئانی پیوسته تاک خودی خوی و کهسانی دهرووبه ری بناسیت و په یوه ندی کاریگره رییان له گه ل دروست بکات. هه لچونه نه ریئیه کان و نارحه تییه کانی خوی بناسیت و بیانخاته ژیر کونترولی خویه وه، بۆ چاره سهری گرفته کانی بریاری گونجاو بدات، به دست هیئانی ئه و پیداویستیانه په یوه سته به کارامه ییه کانی په یوه ندیکردنه وه. ئه و کارامه ییانه تاک ئاماده دهکن بۆ بارودوخی تازه و له ناکاو و ئه و گرفته انه ی دینه ریگه ی (معینی و دیگران، 1393). به هه ست کردن به گرنگی ئه م بابه ته بۆ توژی خویندکاری زانکو، توژیهران له م توژیینه وه یه دا به دوی وه لایه چه ند پرسپاریکن که بریتین له مانه:

1. ئاستی توانای په یوه ندیکردن له ئیستادا له نیوان خویندکارانی زانکوی کویه چه ند؟
2. ئاستی دهروون دروستی لای خویندکارانی زانکوی کویه چه ند؟
3. ئایا په یوه ندی له نیوان کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن و دهروون دروستی بوونی هیه؟
4. گوراوه دیموگرافییه کان کاریگره رییان له سهر گوراوه کانی توژیینه وه که هیه؟

1.1 ۲ گرنگی توژیینه وه که:

هه ر توژیینه وه یه که که نهجام دهدریت له چوارچیه ی بابه تی خویدا گرنگی تاییه تی خوی هیه. ئه و توژیینه وه یه په یوه سته به کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن و دهروون دروستی لای خویندکارانی زانکو، که له هه ر دوک لایه نی تیوری و پراکتیکی گرنگی خوی هیه. په که م لایه نی تیوری: کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن و دهروون دروستی خویندکارانی زانکو بابه تیکی گرنگ و کاریگره له ژبانی ئه مرؤدا، چونکه کارلیک و په یوه ندیه کان فراوان بوون. لیهاتووی په یوه ندیکردن واته توانای په یوه ندیکردن له گه ل کهسانی دیکه به شیوه یه کی کارا و کاریگر و ئه و تیروانیه ی کهسانی دیکه بۆ رهفتاره کانمان هیه انه ده توانیت کاریگره ییه کی به رچاوی هه بیت له سهرکه وتنی په یوه ندیه کومه لایه تییه کان. بویه ئه م توژیینه وه یه به شدار دهیئت له زیادبوونی سهرچاوه و توژیینه وه له سهر دوو بابه تی گرنگ و هه نووکه یی، سهره رای خسته پرووی ئه و توژیینه وانه ی که له و بواره نهجام دراون و به رواردکردنیان له گه ل نهجامه کانی ئه م توژیینه وه یه. دووه م لایه نی پراکتیکی: دهکری ئه و توژیینه وه یه سودی بۆ کهسانی پسپور و چاره سهر کار و ریئیمای کارانی دهروونی هه بیت له ریگه ی ئاماده کردن و کردنه وهی خول و راهینانی تاییه ت به به رزکردنه وهی ئاستی توانا و کارامه ییه کانی په یوه ندی کردن و چاره سهرکردنی گرفته دهروونیه کانی خویندکاران. هه روه ها بۆ ماموستایان و په روه رده کارانی زانکو و قوتابخانه کان سه باره ت به چونه تی په ره پیدانی توانا و کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن لای خویندکاران. هه روه ها سودی دهیئت بۆ سه نته ره کانی توژیینه وه ی زانکوان، بۆ ئه وهی توژیهران هان بدریت له بواره کانی دیکه ی ئه م بابه ته توژیینه وه بکن .

1.2 ۳ ئامانجی توژیینه وه که:

- 1- پیوانه کردنی ئاستی کارامه ییه کانی په یوه ندی کردن لای خویندکارانی زانکوی کویه.
- 2- پیوانه کردنی ئاستی دهروون دروستی لای خویندکارانی زانکوی کویه.

مۆدیلی هیلی په یوه نډیکردن: ئەم مۆدیله چوارچۆیه یه کی بنه رته ی بۆ په یوه نډی کردن پیک دهه نیت و وهک پرۆسه یه کی په کالایه نه وه سف ده کریت که تیدا نیره ر په یامیک له ریگه ی کانالیکه وه ده گوازیته وه بۆ وه رگریک، زۆر جار به بی ره چاوکردنی فیدباک یا کارلیکی هاوبه ش، ئەم مۆدیلانه ئامرازیکن بۆ تیگه یشتن له میکانیزمی بنه رته ی په یوه نډیکردن به لام به هوی ساده یی و جهخت نه کردنه وه له سه ر کارلیکی دوو لایه نه رخنه ی لیگیراوه.

ئەم مۆدیله سه رها له لایه ن (شانۆن و ویقه ر ۱۹۴۹) خرایه پروو به مه به ستی باشترکردنی سیسته می ته له فۆن و ته له گراف، و به یه کیک له مۆدیله سه ره تاییه کانی په یوه نډیکردنی داده نریت و پیک دیت له چه ند به ش؛ أ. نیره ر (سه رچاوه ی زانیاری) ب. که نال (ئو شوینه ی که په یامه که ی پیدا ده روات پ. وه رگر (ئامانجی کوتایی په یامه که، یا ئەو که سه ی که مه به سه ته په یامه که پنی بگات و ت. زاوه ژاو (هه ر ده ستیوه ردان یا شتیک که ببیته هوی دروست بوونی کیشه له کاتی گواسته وه ی په یامه که.

که واته له روانگی (شانۆن و ویقه ر) په یوه نډی ئەو پرۆسه یه که به هوی وه عه قلیک کاریگه ری له سه ر عه قلیکی دیکه ده بیته له ریگای سیگنال گواسته روه کانه وه (Shannon and Weaver, 1949: 33).

دووه م: تیۆری مۆدیلی (SMCR):

یه کیکی دیکه له مۆدیله کانی په یوه نډیکردن له لایه ن (بیرو) خراوه ته پروو به مۆدیلی (SMCR، نیره ر، په یام، کانال و وه رگر) ناسراوه (Berlo, 1960: 23). (بیرو) کاره کانی (شانۆن و ویقه ر)ی فراوانتر کرد و سه رنجی خسته ته سه ر چوار توخمی بنه رته ی که بریتین له مانه:

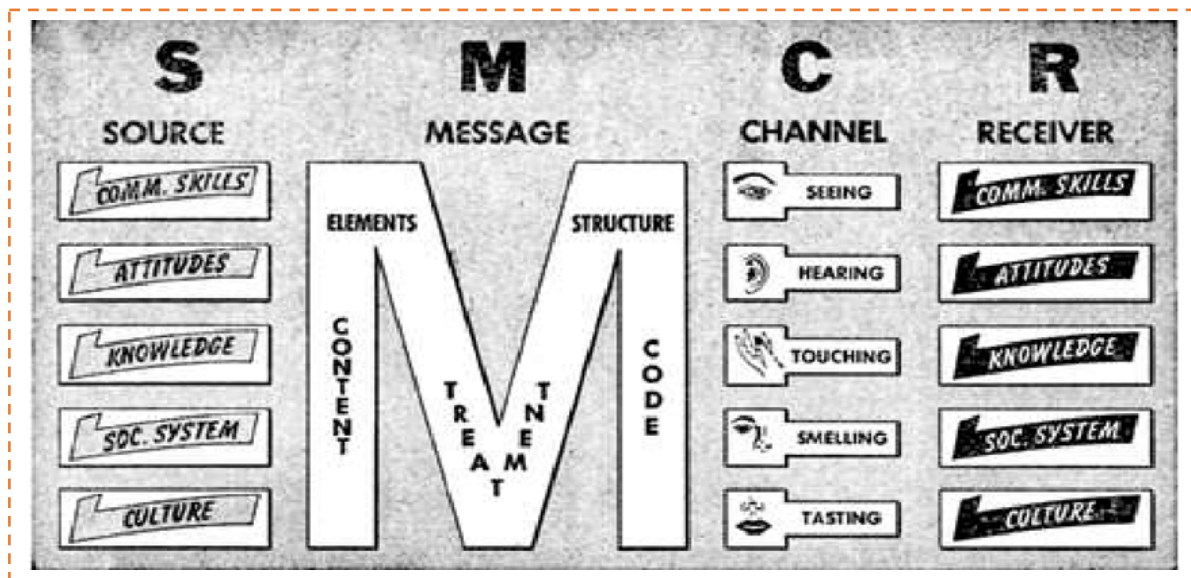
(Source) ئەو که سه یا لایه نه ی که ده ستپیشخه ری په یوه نډییه که ده کات.

(Message) ناوه رۆکی په یوه نډییه که

(Channel) ئەو میدیا یا ریگایه ی که بۆ گواسته وه ی په یامه که به کار دیت.

(Receiver) ئەو تاکه یا گروهی په یامه که وه رده گریت و لیکی ده داته وه.

هه روه ها بیرو جهخت له سه ر گرنگی لیها تووی و هه لویست و پاشخانی کولتووری نیره ر و وه رگر ده کاته وه له دارشتنی کاریگه ری په یوه نډیکردن (Berlo, 1960: 41-54).

وینه که وه رگریاوه له (Berlo, 1960: 72)

یه کیک له و بابته نه ی که (بیرو) زیاتر جهختی له سه ر ده کاته وه، کاناله کانی په یوه نډیکردنه، که ئەمه ده گه رپته وه بۆ توانا و کارامه ییه کانی نیره ر (تاکه گه یینه ر) که ئەو که سه چه ن به باشترین شیوه ئەو کانالانه به کار دینیت بۆ دروست کردنی په یوه نډییه کانی، هه روه ها ئەو په یامه ی که ده یگه یه نیت پیویسته بزانیته که وه رگر کئییه و چه ن په یامه که ی بگه یه نیت. بۆیه زۆر گرنگه که چه له ناوه نده کانی خویندن یا شوینه پیشه ییه کان ره چاوی ئەم مۆدیله له په یوه نډیکردن بکریته.

سێیهه: تیۆری فیروبونی کۆمه لایه تی:

تیۆری فیروبونی (باندورا، ۱۹۸۶) تیشک دهخاته سههر پۆلی چاودیری و فیروبون له په ره پیدانی تواناکانی په یوه ندیکردن. به پیتی ئەم تیۆرییه، تاکه کان به چاودیریکردنی ئەوانی دیکه و پراکتیزه کردنی ئەم کارامه یییه له چوارچیوهی کۆمه لایه تیدا، تواناکانی په یوه ندیکردن به ده سنده هینن (Bandura, 1986: 39).

ههروهها باندورا جهخت له سههر ئەوه دهکاته وه که؛ تاکه کان فییری ستراتژییهکانی په یوه ندی کاریگر دهبن به مۆدیلکردنی ئەو رهفتارانیهی که له ژینگه ی کۆمه لایه تی خویاندا چاودیری دهکن. ههروهها دهتوانریت تواناکانی په یوه ندیکردن له ریگه ی راهیتان، پۆلگیران و فیدباک له شوینه په روه دهیی و پیشه ییهکاندا باشتر بکریت.

له میانی ئەوهی خرایه پروو دهتوانین بلین کارامه یی په یوه ندیکردن بۆ سههرکهوتن له چوارچیوهی ئەکادیمی و پیشه یییدا زور گرنگه. توانای خویندکاران بۆ خستهته پرووی بیروکهکانیان له کاتی گفتوگو و پیشه شکردن و کاری گروپیدا بهرز دهکاته وه. ههروهها له شوینه پیشه ییهکاندا، کاری تیمی و کارلیک و کارامه ییهکانی سههرکردهیه تی کردن په ره پێ دهات. (بیبی و هاوکارانی، 2017) ئاماژه به وه دهکن که "کارامه یی په یوه ندی کاریگر، له سههر دهستهوتی ئەکادیمی و پیشه ووتنی پیشه یی کاریگری بهرچاوی ده بیت، چونکه تاکه کان دهتوانن بیروکهکانیان به شیوه یه کی قایلکه ره دربیان له سههر به رامبه ره ه بیت (Beebe and others, 2022: 42-45).

۲-۲ چه مکی دهروون دروستی - Mental Health

ریکخراوی ته ندروستی جیهانی (WHO) له میانی بلاوکردنه وهی راپۆرتیکی له ژیرناونیشانی (به ره و پیشه بردنی دهروون دروستی) پیناسه ی ئەم چه مکه ی به م شیوه یه کردوه که بریتیه له "دۆخیکی ته واول له باشی جهسته یی، دهروونی و کۆمه لایه تی، نهک ته نهها نه بوونی نه خووشی و لاوازی" (WHO, 2004: 12). سێ بیروکه سههره کی باشترکردنی ته ندروستی له م پیناسه یه دا ده رده که ویت: دهروون دروستی به شیککی دانه براوه له ته ندروستی. دهروون دروستی بابه تیکه له سههرووی نه بوونی نه خووشی و دهروون دروستی په یوه ندییه کی توندوتولی له گه له ته ندروستی جهسته یی و رهفتاری هه یه. هه ره بۆیه پیشه خستنی دهروون دروستی به شیککی دانه براوه له ته ندروستی گشتی.

دهروون دروستی بریتیه له دۆخیکی تاراده یه که به رده وامی سۆزداری و مه عریفی، هه سترکردن به وهی هه موو شتیک باشه، هه سترکردن به دلخۆشی له گه له خۆی و کهسانی تر، هه سترکردن به رازیبون، دلنایبون، ئاسایش، ئارامی دهروونی، چه ماسهت بۆ ژیان، له گه له هه سترکردن به چالاکی و هیز و خۆشگوزهرانی، له م بارودۆخه دا تام پله یه کی تاراده یه که بهرز به دهست ده هینیت له گونجانی دهروونی و کۆمه لایه تی و په یوه ندییه کانیدا (عه بدالخالق، 2015، ص 30).

(الفریطی، ۲۰۰۳) پیناسه ی چه مکی دهروون دروستی کردوه به وهی باریکی دهروونی ئەرینی و تاراده یه که جیگیره که گوزارشت له یه کگرتویی وزه و ئەرکه جوړاوجۆرهکانی تاک دهکات، هاوسهنگی له هیزه ناوخیوی و ده ره کییه کان له ئاراسته کردنی رهفتارهکانی له کۆمه لگا به پیتی کات و قوناغه جیاوازهکانی گه شه کردن، چیژوه رگرتنی له خۆشگوزهرانی دهروونی و کارلیکی کۆمه لایه تی (الفریطی، 2003، ص 28).

دهروون دروستی ئاماژه یه بۆ بیروباوه و زانیاری تاکه کان سهه بارهت به تیکچوونی ته ندروستیان و چاره سه رهکانیان. دهروون دروستی په یوه ندی به هه موو که سیکه وه هه یه و له ریگه ی ئەو وابه سه ته بوون و په یوه ندییه پالپشتیان وه به دهست دیت که له هه ره قوناغیکی گه شه سه ندی که سیدا دروست دهبن (Ibrahim and Ismail, 2021: 174).

له میانی ئەو پیناسانه ی که خرایه پروو، مه بهست له چه مکی دهروون دروستی له م توژیینه وهیه؛ بریتیه له دۆخیکی جیگیری دهروونی و جهسته یی لای خویندکارانی زانکو وهک توژی گه نجی کۆمه لگا، که یارمه تیده ره وه بۆ زیاتر په ره پیدان به توانا و لیها تووییهکانی خویان له په یوه ندییهکانیان.

۲-۵ روانه تیۆرییهکانی په یوهست به دهروون دروستی:

یه که م: تیۆری دهروونزانی تاک گه رایب ئادله ر

به بروای ئادله ر په یوه ندی کۆمه لایه تی له هه ره تاکیکدا بونیادیکی به هیزی هه یه، ئەو په یوه ندییه له مانگهکانی سه رهتا مندالی شیره خو ره له گه له دایکی سه رهچاوه دهگرئ، په یوه ندی ته ندروستی نیوان باوان له گه له مندال و نیوان باوان

کاریگه‌ری له‌سه‌ر دروستی ده‌روونی مندال هه‌یه، هه‌روه‌ها ئه‌وه کاری باوانه که په‌یوه‌ندی به‌هیز دروست بکه‌ن که یارمه‌تی ده‌ری مندال بیت بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ستی هاوکاری و په‌یوه‌ندی به‌هیز لای مندال په‌روه‌ده بکات. ئادله‌ر پیتی وایه په‌یوه‌ندی کومه‌لایه‌تی تاکه پیوه‌ری ده‌روون دروستی و به‌هاکومه‌لایه‌تییه‌کانه. له‌رینگه‌ی په‌یوه‌ندی کومه‌لایه‌تی ده‌کرێ که‌سی ئاسایی بنا‌سریته‌وه له دیاریکردنی ژیانیکی سو‌ده‌بخش، هه‌رچه‌ند تاک په‌یوه‌ندی کومه‌لایه‌تی باشتر و زیاتری هه‌بیت له رووی ده‌روونیه‌وه کاملتره.

تاکێ ناکامل له په‌یوه‌ندی کومه‌لایه‌تی بی به‌هره و خودسه‌نته‌رن و دوورن له په‌یوه‌ندی کاریگه‌ر و ته‌ندروست به‌لام تاکێ ته‌ندروست ده‌توانیت به‌شێوه‌یه‌کی کارامه و کاریگه‌ر له‌گه‌ل که‌سانی ده‌ووربه‌ری په‌یوه‌ندی دروست بکات و به‌دوای ئامانجه‌کانی بکه‌ویت به‌مه‌به‌ستی خو‌شگوزهرانی (ئادله‌ر، 1927، ص 167). ئادله‌ر باوه‌ری به به‌رپرسیاریتی و ماناداربوونی چه‌مه‌کان له شیوازی ژياندا هه‌یه و شیوازی ژيانی مرۆقه‌کان به جیاواز ده‌زانیت. به‌بروای ئه‌و بزوینه‌ری سه‌ره‌کی ره‌فتاری مرۆقه‌کان ئامانجه‌کان و چاوه‌پوانیه‌تی بۆ داها‌توو. ئامانجی مرۆف پیویستی خو‌گونجاندنه له‌گه‌ل ژینگه و وه‌لامدانه‌وه‌یه‌تی بۆی. تاکێ ده‌روون دروست له روانگه‌ی ئادله‌ره‌وه په‌یوه‌ندی خیزانی نه‌رمونیان و داواکراوی هه‌یه، جیگای خو‌ی له ناو خیزان و گروهه‌ کومه‌لایه‌تییه‌کان به باشی ده‌زانیت، مرۆقی ته‌ندروست به‌رده‌وام له سروشتی ئامانج و تیروانینه‌کانی ده‌کوئینه‌وه و هه‌له‌کانی راست ده‌کاته‌وه (شولتر، 2005، ص 150).

دووه‌م: تیۆری ده‌روونشیکاری مرۆقه‌را ئه‌ریک فرۆم

به‌بروای فرۆم مرۆف ته‌نیا به تیرکردنی پیداویستییه سه‌ره‌تاییه‌کانی وه‌ک برسیتی، ئاره‌زووی جنسی، هه‌ستی سه‌لامه‌تی ناتوانیت خو‌ی له نا‌ره‌حه‌تییه‌کان ده‌رباز بکات، به‌لکو هه‌ندیک پیداویستی مرۆیی تایبه‌ت هه‌یه که تاک به‌ئا‌راستی کارلیک و په‌یوه‌ندی به‌رده‌وام بۆ جیهانی سروشتی هان ده‌ده‌ن. ئه‌و پیداویستییه بۆنگه‌رایبانه به‌دریژی په‌ره‌سه‌ندنی کلتوری مرۆقاییه‌تی ده‌رکه‌وتوو به‌ره‌نجامی هه‌له‌کانی مرۆفن و وه‌لامینکن بۆ بوون و دوورکه‌وتنه‌وه له‌گه‌رته‌ی ده‌روونی. فرۆم پیتی وایه که جیاوازیه‌کی گرنگ له نیوان که‌سانی ده‌روون دروست و نه‌خو‌شدا هه‌یه، که‌سانی ده‌روون دروست وه‌لام گه‌لیک بۆ بوونیان په‌یدا ده‌که‌ن که ئه‌و وه‌لامانه له‌گه‌ل کۆی پیداویستییه‌کانی مرۆف هاوتان. به‌مانایه‌کی تر که‌سانی ته‌ندروست له رینگه‌ی کومه‌لیک پیداویستی وه‌ک په‌یوه‌ندی، بالابوون، په‌سه‌نینتی، هه‌ستکردن به ناسنامه و پیوه‌ری مه‌به‌ستدا ده‌توانن رینگه‌لیک بۆ په‌یوه‌ندیکردن به جیهانه‌وه بدۆزنه‌وه. به‌بروای ئادله‌ر دروستکردنی په‌یوه‌ندی یه‌که‌م پیداویستی بوونی مرۆقه که هانی ده‌دات بۆ تیکه‌ل بوون له‌گه‌ل که‌سانی تر (فرۆم، 1981، ص 2).

سێیه‌م: تیۆری مرۆقاییه‌تی ابراهام ماسلو

به‌پیتی تیۆری ماسلو، زۆربه‌ی پیداویستییه‌کانی مرۆف به‌شێوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی له رینگه‌ی په‌یوه‌ندی مرۆقاییه‌تی و کارلیککردن له‌گه‌ل ئه‌وانی دیکه‌دا دا‌بین ده‌کرین، تا چه‌ند پیداویستییه‌کانمان له‌م په‌یوه‌ندیانه‌دا دا‌بین ده‌کرین، به‌نده به‌جۆر و کوالیتی په‌یوه‌ندییه‌کانه‌وه. بارودۆخی ژینگه‌یی و بۆماوه‌یی ده‌رفه‌ت و ئه‌گه‌ر بۆ تیرکردنی پیداویستییه‌کانی مرۆف ده‌ره‌خسینیت، به‌لام چۆنیه‌تی تیرکردنی پیداویستییه‌کان په‌یوه‌سته به په‌یوه‌ندییه‌کانی مرۆقه‌وه. هه‌بوونی په‌یوه‌ندی ئه‌ریتی و ته‌ندروست له‌گه‌ل ئه‌وانی تر کلیلی گه‌شه‌کردن و کاملبوونی مرۆف و هه‌ستکردن به دروستی ده‌روونیه (شولتر، 2005، ص 349). به‌بروای ماسلو کوالیتی په‌یوه‌ندی نیوان که‌سه‌کان له په‌یوه‌ندییه کومه‌لایه‌تییه‌کانیانه هه‌ستیکی قول له‌خۆده‌گرێ بۆ به‌رامبه‌ره‌کی. که‌سانی ده‌روون دروست به‌گه‌شتی به‌رامبه‌ر که‌سانی تر هه‌ست به‌سۆز و خو‌شه‌ویستی ده‌که‌ن، به‌لام په‌یوه‌ندی گه‌رموگورپان له‌گه‌ل هه‌ندیک که‌سی دیاریکراو هه‌یه به‌گه‌شتی خو‌یان له په‌یوه‌ندی زۆر و نا‌ریک به‌دوور ده‌گرن. که‌سانی ته‌ندروست ده‌کرێ له به‌رامبه‌ر که‌سانی تر هه‌ست به‌تو‌ره‌یی، ره‌نجان، نیگه‌رانی بکه‌ن، به‌لام هه‌ستی خو‌شه‌ویستی و مرۆف دۆستی هه‌مووکات له ناخیا‌نایه (ماسلو، 1970، ص 166).

چوارم: تیوری هاری ستاک سۆلیقان

سۆلیقان پئی و ابوو هه موو مروّقه کان پئویستیان به په یوه ندییه کی گهرم، نزیک، نهرموونیان له گه ل کهسانی تر هه یه، ههروه ها مروّقه کان له چوارچیوه یه کی کومه لایه تی گه شه به که سایه تی خویان دهن، مروّقه به بی کهسانی دهروروبه ر خاوه نی هیچ که سایه تییه ک نیه. هه رگیز ناتوانریت که سایه تی له و کومه له په یوه ندییه تی تیدا ده ژیت جیا بکریته وه (سالیوان، 1953، ص 10). سۆلیقان جهختی له وه کرد که ناسینی که سایه تی مروّقه ته نیا له ریگه ی لیکولینه وه ی زانستی له په یوه ندی نیوان تاکه کان به ده ست دیت. کیشه و نه خوشییه دهروونیه کان تا راده یه کی زور به هوی تیکچوونی په یوه ندی نیوان که سه که له گه ل جیهانی دهروروبه ریدا دروست ده بیت. لیره دا بازنه ی خراپ دروست ده بیت و به جوری که که له لایه ک تیکچوونی په یوه ندی نیوان ژینگه و که سه که ده بیت هوی تیکچوونی دهروونی، له لایه کی دیکه شه وه ئه م تیکچوونه دهروونیه یه ریگری له که سه که ده کات په یوه ندی کاریگر له گه ل جیهانی دهروروبه ریدا دروست بکات. گه شه سه ندنی ته ندروستیانه ی مروّقه په یوه سه ته به توانای مروّقه بۆ دروستکردنی په یوه ندییه کی گهرم له گه ل کهسانی تر (فیست و دیگران، 2002، ص 271-278).

تیوری (سۆلیقان) ده توانین به تیوریکی هاوبه شی نیوان (کارامه یی په یوه ندیکردن) و (دهروون دروستی) دابنن، له بهر ئه وه ی جهخت له سه ر ئه وه ده کاته وه که په یوه ندییه کی گهرم و گوپ و باش کاریگره ی به رچاوی ده بیت له سه ر گه شه سه ندنی ته ندروستیانه ی مروّقه.

3. توژیینه وه کانی پئشو

یه که م: توژیینه وه ی (نژاد و درتاج، 2010) به ناوینشانی " اثربخشی آموزش مهارت های ارتباطی بر سلامت روان دانشجویان سال اول علم بهزیستی دانشگاه کرمان" واته " کاریگره ی فیزکردنی کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن له سه ر دروستی دهروونی خویندکارانی سالی یه که می زانستی باشترکردنی ژیان له زانکوی کرمان" ئامانجی سه ره کی توژیینه وه که، بریتییه له زانینی کاریگره ی فیزکردنی کارامه ییه کانی په یوه ندیکردنی له سه ر دروستی دهروونی خویندکارانی سالی یه که م. بۆ ئه و مه به سه ته ش میتودی ئه زمونی به کاره اتوه. نمونه ی توژیینه وه به شیوه ی هه ره مه کی وه رگیراون، به سه ر دووگروپی (ئه زمونی و کونترۆل) دابه ش کراون، که له (30) خویندکار له به شی زانستی باشترکردنی ژیان زانکوی (کرمان) پیکه اتوه. له گرینگترین ئه و ئه نجامانه ی ئه ن توژیینه وه یه پیگه یشتوه برتییه له: فیزکردنی کارامه ییه کانی په یوه ندیکرن کاریگره ی به لگه داری ئاماری له سه ر به رزکردنه وه ی ئاستی دهروون دروستی لای نمونه ی توژیینه وه که هه بووه. به جوری که ده رکه وتوه دهروونی دروستی دوا ی فیزکردنی کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن ئاستی به رزبۆته وه لای تاکه کانی نمونه ی توژیینه وه که.

دوه م: توژیینه وه ی (غیرتی و دیگران، 2011) به ناوینشانی " رابطه مهارتهای ارتباطی با سلامت روان در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد" به واتای " په یوه ندی کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن به دروستی دهروونی لای خویندکارانی زانکوی زانستی پزیشکی مه شه د"

ئامانجی سه ره کی توژیینه وه که، بریتییه له زانینی په یوه ندی نیوان کارامه ییه کانی په یوه ندیکردن و ته ندروستی دهروونی له نیوان خویندکارانی زانکوی زانستی پزیشکی مه شه د، هاوکات دهرخستنی رۆلی گوپاوه دیموگرافیه کانی وه ک (په گه ز، باری کومه لایه تی، شوینی نیشته جیبوون) له سه ر ئاستی کارامه ییه کانی په یوه ندی کردن و دهروون دروستی. بۆ ئه و مه به سه ته ش میتودی وه سفی په یوه ندی به کاره یئاوه. هاوکات (210) خویندکاری له زانکوی (زانستی پزیشکی مه شه د) به شیوه ی هه ره مه کی چینه یه تی وه رگرتوه. له گرینگترین ئه و ئه نجامانه ی که ئه م توژیینه وه یه پئی گه یشتوه، برتییه له: ده رکه وتوه هیچ جیاوازیه کی به لگه داری ئاماری له ئاستی کارامه یی په یوه ندیکردن به پئی گوپاوه کانی (په گه ز، باری کومه لایه تی، شوینی نیشته جیبوون) له نیوان خویندکاران نیه. به لام سه باره ت به دهروون دروستی ده رکه توه په گه زی نیر ئاستی دهروونی دروستی زیاتره به به راورد به په گه زی می. ههروه ها ئه و خویندکارانه ی سه لتن ئاستی دهروون دروستیان به زتره به به راود به ئه و خویندکارانه ی هاوسه رگیران ئه نجام داوه. له کوتایشدا توژیینه وه که ئه وه ی خستوته روو که هیچ په یوه ندیه کی به لگه داری ئاماری له تیوان په یوه ندیکردن و دهروون دروستی، کارمه ییه کانی په یوه ندیکردن و دهروون دروستی نییه.

سپه م: توژیینه وه ی (الهاشمیه، 2017) به ناوینشانی " المرونة النفسية وعلاقتها بمهارات التواصل والصحة النفسية

لدى عينة من طلبة جامعة نزوى بسلاطنة عمان في ضوء بعض المتغيرات" " پهيوهندی نیوان نهرومی دهررونی و کارامهیی پهيوهندیکردن و تندرستی دهررونی له نیوان خویندکارانی زانکوی نیزوا له عومان له ژیر پووشنایی هندی گوراودا"

نامانجی سهههکی توپژینهوهکه، بریتیه له دهرخستنی پهيوهندی نیوان نهرومی دهررونی و کارامهیی پهيوهندیکردن و دروستی دهررونی له نیوان خویندکارانی زانکوی نیزوا له عومان. هاوکات دهرخستنی رولی گوراوه رهگهز لهسهه ناستی کارامهییهکانی پهيوهندی کردن و دهررونی دروستی. بؤ نه مهبهستهه سودی له میتودی وهسفی- پهيوهندی وهرگرتهوه، ههروههه نمونهی توپژینهوههکی له (1000) خویندکاری له زانکوی (نزاو) وهرگرتهوه بهجوریک (403) خویندکاری رهگهزی نیز و (597) خویندکاری رهگهزی مییه. له گرینگترین نهو نهجامانهی که نهو توپژینهوهیه پیی گهیشتهوه، بریتیه له: جیاوازی یهکی بهلگههاری ناماری له نیوان رهگهزی نیزی و میدا سههبارت به ناستی کارامهیی پهيوهندیکردن و دروستی دهررونی له بهرژوهندی رهگهزی مییه ههیه، واته رهگهزی میی ناستی کارامهیی پهيوهندیکردن و دهررونی دروستی بهزتره بههراود به رهگهزی نیز. له کوتایشدا دهرکهتوه پهيوهندیهکی بهلگههاری راستهوانه له نیوان له نیوان نهرومی دهررونی و کارامهیی پهيوهندیکردن و دروستی دهررونی ههیه.

چوارهم: توپژینهوهی (المهدوی و الصعب، 2019) به ناویشانی "المهارات الاجتماعية وعلاقتها بالصحة النفسية لدى طلاب المرحلة المتوسطة بمحافظة الليث" واته " کارامهییه کومه لایه تیهکان و پهيوهندی به دروستی دهررونی لای خویندکارانی قوناغی ناوهندی له پاریزگای نهلیث"

نامانجی سهههکی توپژینهوههکه، بریتیه له زانینی پهيوهندی کارامهییه کومه لایه تیهکان دهررونی دروستی لای خویندکارانی قوناغی سییه می ناوهندی له پاریزگای نهلیث، بؤ نه وهه مهبهستهه میتودی وهسفی" پهيوهندی" بهریگه روهیوی کومه لایه تی به نمونه وهرگرتهوه. ههروههه (160) خویندکاری به شیوهی هه رهههکی وهرگرتهوه. له گرینگترین نهو نهجامانهی، که نهو توپژینهوهیه پیی گهیشتهوه، بریتیه له وهی، که پهيوهندیهکی بهلگههاری راستهوانه له نیوان رهههندهکانی کارامهیی کومه لایه تی و دهررونی دروستیدا بوونی ههیه. واته هه رهههنده رهههندهکانی کارامهیی کومه لایه تیهکان زیاد بکات نهوا دهررونی دروستی لای نمونهی توپژینهوههکه زیاد دهکات به پیچهوانه شهوه راسته.

٤. چوارچیهی ریکاره مهیدانیهکانی توپژینهوهه

٤-١ میتودی توپژینهوهه - Study Method

نهو توپژینهوهه به ناراستهی چندهایه تی (Quantitative Approach) نهجام دراوه. (کریسویل، 2003) پیی وایه نهو ناراستهیه پاریزگاری له پارادایمی نه زمونگه ری دهکات، واته توپژینهوههکه سهههه خؤ دهییت له توپژهر به هوی بهکارهینانی داتا و نامار بؤ پیوانه کردنی بابه تیکی واقعی، نهههش وادهکات توپژهر به بی لایه نی بمینیتتهوه (Mahmood and Anwar, 2024: 64). میتودی بهکارهاتوو لهو توپژینهوهیه، بریتیه له میتودی وهسفی به ریگه روهیوی کومه لایه تی به نمونه، به نامانجه وهسفرکردن و پیوانه کردنی گوراوهکانی توپژینهوههکه. نهههش له میانی جیهه جیکردنی پیوهه ری تاییهت به گوراوهکانی توپژینهوههکه.

٤-٢ کومه لگهی توپژینهوهه - Community

کومه لگهی نهو توپژینهوهه سهههه خویندکارانی خویندنی به یانیا و نیوانانی (زانکوی کویه) له خؤده گریت. به جوریک له (6) کولیز پیکهاتوهه که به پیی دواين ناماری به پیوهه رایه تی توماری زانکوی کویه بؤ سالی خویندنی (2024-2025) له (5338) خویندکار پیکهاتوهه. بؤ زانیا ری پروانه خستهی ژماره (1).

٤-٣ نمونهی توپژینهوهه - Sample

لهو توپژینهوههیه دا، په نا بهراوته بهر نمونهی هه رهههکی چینهایه تی له جوری ریژهی (Stratified random samples). واته به به پیی ریژهی هه کولیزیک نمونه وهگیراوه به شیوهی هه رهههکی، که کوی گشتی نمونهی وهگیراوه بریتیه له (400) خویندکار، به جوریک (210) می و (190) نیزه، بؤ دیاریکردنی قه باره تی نمونه که په نابراوته بهر یاسای نه لفا به پیی ناستی گومانی توپژینهوههکه، که بریتیه له (0.05). له کاتیکدا به پیی یاسی نه لفا

قەبارەى نموونەى توێژینه‌وه‌که کردوویەتی (372) خوێندکار، بەلام قەبارەى نموونە‌که بە (400) خوێندکار بەزکراو‌تە‌وه.

$$N = \frac{5338}{1 + 5338 \times (0.05)^2} = 372 \approx 400$$

خشتەى (1)

کۆمە‌لگە و نموونەى توێژینه‌وه‌که ڕوون‌دە‌کاتە‌وه

نموونه	کۆمە‌لگە	مى	نیر	کۆلیژ
114	1525	855	670	پەرۆ‌ده
78	1043	487	556	زانسته مۆر‌فایه‌تیه‌کان و کۆمە‌لایه‌تیه‌کان
79	1055	654	401	زانست و تە‌ندرووستى
56	751	250	501	ئە‌ندازیاری
44	597	287	310	پزیشکی
29	377	213	154	پەرۆ‌دهى جە‌سته‌یى و زانسته و‌ه‌رزشیه‌یه‌کان
400	5338	2746	2592	کۆى گشتى

٥. ئامراز و کە‌ره‌سته ئاماریه‌یه‌کانى توێژینه‌وه‌که

٥-١ **پێ‌وه‌رکانى توێژینه‌وه‌که:** بۆ پێ‌وانه‌کردنى ئاستى " کارامه‌یه‌یه‌کانى په‌یوه‌ندیکردن " توێژهران پێ‌وه‌رى (منجمى زاده، 2012) وەرگرتووه به‌گۆر‌انکاریه‌وه، که به‌ش‌پێ‌وه‌ى سه‌ره‌تابى له (19) بر‌گه پیکهاتووه. هاوکات توێژهران بۆ گونجاندنى پێ‌وه‌رکه‌که له‌گه‌ل سه‌روشت و تابه‌ته‌مه‌ى کۆمە‌لگه‌ى توێژینه‌وه‌که گۆر‌انکارى له هه‌ندیک بر‌گه‌کانى پێ‌وه‌رکه‌دا کراوه. هاوکات بۆ پێ‌وانه‌کردنى ئاستى " ده‌روون دروستى " توێژهران پێ‌وه‌رى (خدر، 2022) وەرگرتووه، که به‌ش‌پێ‌وه‌ى سه‌ره‌تابى له (24) بر‌گه پیکهاتووه. هه‌روه‌ها هه‌ردوو پێ‌وه‌رکه‌ بژارده‌کانى له (لیگه‌ردى پینجینه‌یى) پیکهاتووه، به‌جۆریک بۆ بر‌گه ئه‌رینیه‌یه‌کان هینزى بژارده‌کان (1,2,3,4,5) و بۆ بر‌گه نه‌رینیه‌کانیش (5,4,3,2,1).

٥.٢ تابه‌ته‌ندیه‌یه‌ سایکۆسۆسیۆمه‌تریه‌یه‌کان بۆ پێ‌وه‌رکه‌کانى توێژینه‌وه‌که

أ- راسیتى بونیادی - Contract Validity: بۆ ئەو مه‌به‌سته‌ش توێژهران سوودیان له هاوکۆله‌کى پیرسون وەرگرتووه، به‌جۆریک پێ‌وه‌رى "کارامه‌یه‌یه‌کانى په‌یوه‌ندیکردن" له (19) بر‌گه پیکهاتووه، هه‌روه‌ها پێ‌وه‌رى "ده‌روون دروستى" ش له (24) بر‌گه پیکهاتووه. وه‌کو له‌خشته‌ى (2) ده‌بینریت. له پێ‌وه‌رى "کارامه‌یه‌یه‌کانى په‌یوه‌ندیکردن" (18) بر‌گه په‌یوه‌ستیکى به‌لگه‌داریان له‌گه‌ل کۆى پێ‌وه‌رکه‌یه‌یه‌، ئەمه‌ش به‌له‌به‌رچاوگرتنى ئەوه‌ى که (P-Value < 0.05)، بۆیه ئەو بر‌گانه وه‌کو خۆیان ده‌میننه‌وه، به‌لام برى (18) په‌یوه‌ستى به‌لگه‌داریان له‌گه‌ل کۆى پێ‌وه‌رکه‌یه‌یه‌ نه‌بوو، ئەمه‌ش به‌له‌به‌رچاوگرتنى ئەوه‌ى که (P-Value > 0.05)، بۆیه ئەم بر‌گه‌یه‌ ده‌سپێنه‌وه. هاوکات له پێ‌وه‌رى "ده‌روون دروستى" ش (18) بر‌گه په‌یوه‌ستیکى به‌لگه‌داریان له‌گه‌ل کۆى پێ‌وه‌رکه‌یه‌یه‌، ئەمه‌ش به‌له‌به‌رچاوگرتنى ئەوه‌ى که (P-Value < 0.05)، بۆیه ئەو بر‌گانه وه‌کو خۆیان ده‌میننه‌وه، به‌لام بر‌گه‌کانى (23,18,16,13,10,6) په‌یوه‌ستى به‌لگه‌داریان له‌گه‌ل کۆى پێ‌وه‌رکه‌یه‌یه‌ نه‌بوو، ئەمه‌ش به‌له‌به‌رچاوگرتنى ئەوه‌ى که (P-Value > 0.05)، بۆیه ئەم (6) بر‌گه‌یه‌ ده‌سپێنه‌وه.

خشته ی (2)

راستیتی بونیادی پیوهری "کارامه ییبه کانی په یوهندکردن و دهر وون دروستی" پرونده کاته وه

پیره	برگه	په یوهست	برگه	په یوهست	برگه	په یوهست	برگه	په یوهست
کارامه ییبه کانی په یوهندیکردن	1	0.600**	6	0.561**	11	0.618**	16	0.504**
	2	0.444**	7	0.611**	12	0.528**	17	0.550**
	3	0.533**	8	0.504**	13	0.526**	18	0.237
	4	0.629**	9	0.518**	14	0.504**	19	0.498**
	5	0.545**	10	0.571**	15	0.497**		
	1	0.677**	7	0.766**	13	0.342	19	0.450**
دروون دروستی	2	0.802*	8	0.687**	14	0.615**	20	0.628**
	3	0.777**	9	0.764**	15	0.295**	21	0.601**
	4	0.545**	10	0.134	16	0.160	22	0.442**
	5	0.701**	11	0.746**	17	0.645**	23	0.157
	6	0.321	12	0.584**	18	0.256	24	0.601**

* P-Value<0.05   ** P-Value<0.01

ب. جیگری "Reliability" بۆ پیوهری توژیینه وه که: توژیهران بۆ جیگری ههردوو پیوهری "کارامه ییبه کانی په یوهندیکردن و دهر وون دروستی" ههردوو ریگه ی (Split-Half Coefficient, Internal Consistency) به کاره یناوه، که هه ریبه کیک له و تاقیکردنه وانه ئاستیکی به رزی بۆ جیگر بونی هه ر پیوهریک هه یه:

- چۆنایه تی ناو خۆیی - Internal Consistency: توژیهران سوودیان له هاوکۆله ی ئه لفا کرۆنباخ وهرگرتوو ه. چونکه ئه م هاوکۆله یه گونجاوه بۆ نیشاندانی ئاستی جیگری پیوهره که (Mahmood and Bakr, 2023: 77)، وهکو له خشته ی (3) ده بیهریت، به های ئه لفا ی کرۆنباخ پیوهری "کارامه ییبه کانی په یوهندیکردن" به ها که ی (0.857) ه. ئه مهش به ئاستیکی زۆر باشی جیگری داده نریت. هه روه ها به های ئه لفا ی کرۆنباخ پیوهری "دروون دروستی" به ها که ی (0.892) ه. ئه مهش به ئاستیکی زۆر باشی جیگری داده نریت.

- که رتکردنی پیوهر که بۆ برگه ی جوت و تاک - Split-Half Coefficient:

توژیهران ههردوو پیوهر که یان بۆ دوونیوه که رتی برگه ی جوت و تاک له ریگه ی تاقیکردنه وه ی (Guttman Split-Half Coefficient) و (Alpha's Cronbach) ئه نجامدا. که به های پیوهری "کارامه ییبه کانی په یوهندیکردن" بریتی بو له (0.890) ئه مهش ئاستیکی زۆر باشه بۆ جیگری هه ر پیوهریک. هه روه ها به های پیوهری "تهدرووستی دروونیش" بریتی بو له (0.910) ئه مهش ئاستیکی زۆر باشه بۆ جیگری هه ر پیوهریک. بۆ زانیاری زیاتر بروانه خشته ی (3).

خشته ی (3)

ئاستی جیگری بۆ پیوهری "کارامه ییبه کانی په یوهندیکردن و دهر وون دروستی" نیشان ده دات

S.- Brown	G. Split-Half	Alpha's Cronbach	Mean	ژ. برگه	کارامه ییبه کانی په یوهندیکردن
		0.757	3.639	9	Part 1 برگه ی تاک
0.890	0.890	0.722	3.613	9	Part 1 برگه ی جوت -
		0.857	3.626	18	Both Parts
		Alpha's Cronbach	Mean	ژ. برگه	دروون دروستی
0.912	0.910	0.776	3.866	9	Part 1 برگه ی تاک

0.819	3.824	9	Part 1 پرگی
0.892	3.844	18	Both Parts جوت-

۳-۵ نورماله تی داتاكان - Normality ' دابه شیبونی سروشتی داتاكان'

بۆ دابه شیبونی سروشتی داتاكان سوودمان له تاقیکردنه وهی (Kolmogorov-Smirnov) وهرگرتوووه. وهک له خشته ی (4) دهرکه ویت. به های تاقکردنه وهی هردوو پیوه ره که (p.value > 0.05)؛ بۆیه به و ئه نجامه دهگهین، که داتا به دهسته اتوووه کان به شیوهیه کی سروشتی دابه شیبونه، به مهش ده توانین سوود له ئاماره پارامه تریبه کان وهرگیرین و گشتاندن بۆ ئه نجامه به دهسته اتوووه کانی توژیینه وه که بکهین.

خشته ی (4)

دابه شیبونی سروشتی داتاكان نیشاندهدات

Kolmogorov-Smirnov		Kurtosis	Skewness	Mean	N	پیوه ره کانی توژیینه وه که
Z	p.value					
0.074	0.160	0.164	0.027	3.626	400	کارامه بییه کانی په یوه ندی کردن
0.065	0.175	-0.153	-0.089	3.844	400	دهروون دروستی

۶. خسته پوو و تاو تو یکردنی ئه نجامه کانی توژیینه وه که به پی ئامانه کان

- **ئامانجی په که م:** پیوانه کردنی ئاستی (کارامه بییه کانی په یوه ندی کردن و دهروون دروستی) لای نمونه ی توژیینه وه که به شیوهیه کی گشتی

۱. **به مه به سستی پیوانه کردنی ئاستی " کارامه بییه کانی په یوه ندی کردن ":** توژیهران سوودیان له ئاماری وه سفی وهرگرتوووه، وهک له خشته ی (5) دهرکه وتوووه، ناوهندی ژمیره یی کارامه بییه کانی په یوه ندی کردن بریتیه له (3.632)، که دهکه ویته نیوان بژارده کانی " تارادهیک " و " زورجار ". ئه مهش ئه وه دهرده خات که کارامه بییه کانی په یوه ندی کردن لای خویندکارانی زانکوی کویه له ئاستیکی به زردایه، به لادانی پیوه ری که م، که بریتیه (0.550) ئه مهش دهریده خات جیاوازی نیوان نمونه ی توژیینه وه که سه بارهت به ئاستی کارامه بییه کانی په یوه ندی کردن که مه.

۲. **به مه به سستی پیوانه کردنی ئاستی " دهروون دروستی ":** به همان شیوه توژیهران سوودیان له ئاماری وه سفی وهرگرتوووه، وهک له خشته ی (5) دهرکه وتوووه : ناوهندی ژمیره یی دهروون دروستی بریتیه له (3.844)، که دهکه ویته نیوان بژارده کانی " تارادهیک " و " زورجار ". ئه مهش دهرخه ری ئه وهیه، که دهروون دروستی لای خویندکارانی زانکوی کویه له ئاستیکی به زردایه. به لادانی پیوه ری که م، که بریتیه (0.675) ئه مهش دهریده خات جیاوازی نیوان نمونه ی توژیینه وه که سه بارهت به ئاستی دهروون دروستی که مه.

خشته ی (5)

داتای وه سفی ئاستی " متمانه به خوبوون و متمانه ی کومه لایه تی " نیشان هدات

ئاست به گویره ی بژارده کان	N	Std. Deviation	Mean	به زرتین نمره	نزمترین نمره	پیوه ره کانی توژیینه وه که
بهرز	400	0.550	3.626	5.00	1.00	کارامه بییه کانی په یوه ندی کردن
بهرز	400	0.675	3.844	5.00	1.25	دهروون دروستی

دیاری کردنی ئاسته کان به گویره ی بژارده کانی پیوه ره کان = $5/1-5 = 0.80$ (1-1.80، زور نزمه) (1.81-2.60)

نزم) (2.61- 3.40 ناوهند) (3.41- 4.20 بەرز) (4.21- 5. زۆر بەرز).

بە پێی ئەو ئەنجامەى كە لە ميانى داتا و زانيارىيەكان سەبارەت بە ئاستى بەرزى كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن و دەروون دروستى لای خويندكارانى زانكۆى كۆيە بە دەست هاتوو دەتوانين ئەم ئەنجامە بۆ چەند ھۆكارىك بگەڕىننەو:

- **ژينگەى ئاكادىمى:** زانكۆ وەك ھۆكارىكى پالپشتىكەر كارىگەرى ھەيە لە گەشەپىدانى توانا كەسىيەكانى خويندكاران يەك لەوانەش تواناكانى پەيوەندىكردن، بەتايبەتى بە ھۆى ئەنجامدانى چالاكى ئاكادىمى وەك سەمىنار، سەردانى زانستى، دىبەيتى ئاكادىمى كە ماوھى چەند سالىكە لە زانكۆى كۆيە چالاكى دىبەيتى ئاكادىمى لە نيو سەرجمە فەكەلتىيەكانى زانكۆ بەرپۆھ دەچىت، ئەمەش كارىگەرى شوينداری ھەيە. وەك لە مۆدىلى بىرلۆ خراوھتەر و (Knowledge, Soc-system and Culture) كارىگەرى شويندەنەرى لە پڕۆسەى پەرەپىدانى كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن ھەيە و لەو جۆرە چالاكىيانە زياتر پەرە بەو كارامەىيانە دەدرىت.

- **ھۆكارە كۆمەلایەتى و كولتورىيەكان:** لە كۆمەلگای كوردى كە ھىشتا سىماى كۆمەلگا نەرىتيەكانى پۆھ ديارە و سىماكانى مۆدىرنىتە بە تەواوى لە كۆمەلگای كوردى جى نەگرتوو بەتايبەتى لە لایەنى مەعنەوى، كارىگەرى ھەيە لە سەر ئەوھى پەيوەندىيە كۆمەلایەتىيەكانى نىوان كەسەكان وەك ئامرازىك بۆ بنىاتنانى پەيوەندىيەكى پتەوى كۆمەلایەتى ھىشتا بەھای خۆى لە دەست نەداوھ و ئەمەش لە ميانى كارلىكى كۆمەلایەتى، كارىگەرى ھەيە لە سەر باشتربوونى كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن لە نىوان خويندكارانى زانكۆشدا.

- **سىستەمى پەرەردەيى:** لە ئىستادا لە زانكۆى كۆيە سى سالا بە شىوھەيەكى گشتى (پىواژوى بۆلۇنيا) وەك سىستەمى خويندنى زانكۆ پەرەو دەكرىت، كە يەكىك لە بنەماكانى ئەم سىستەمە جەختكردنە لە سەر خويندكار سەنتەرى و چالاكى گروپى و بەشدارىكردنى زياترى خويندكاران لە پۆل. ئەم بنەمايانەش راستەوخو كارىگەرىيان لە سەر كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن ھەيە، ھەر بۆيە كاتىك خويندكارىك بتوانىت كارامەىيەكانى خۆى لە ميانى پەيوەندىيەكانى بەكار بىنى كارىگەرى بەرچاوى لە سەرى دەبىت بەتايبەتى تەندروستى دەروونى.

ھەر وھە ئەم دەرنەنجامەش دەتوانين بىستىنەو بە تىورى فىزبوونى كۆمەلایەتى باندۆرا كە جەخت لەوھ دەكاتوھ كە تاكەكان فىرى ستراىتورىيەكانى پەيوەندى كارىگەر دەبن بە مۆدىلكردنى ئەو رەفتارانەى كە لە ژينگەى كۆمەلایەتى خۆياندا چاودىرى دەكەن و دەتوانىت كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن لە رىگای راھىتان باشتەر بكرىت و كارلىككردن و شىواى فىزبوون كارىگەرى راستەوخو دەبىت لە سەر توانا و كارامەىيەكانى تاكەكان.

ئامانجى دووھم: دەرخستى رۆلى گۆراوھ دىمۆگرافىيەكان لەسەر ئەنجامى توژىنەوھە

1- رەگەز

بە مەبەستى دەرهىنانى رۆلى گۆراوى دىمۆگرافى رەگەز لەسەر ئاستى (كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن و دەروون دروستى) توژەرەن سووديان لە تاقىكردنەوھى (t) بۆ دوو نمونەى سەربەخۆ (Independent Samples t-test) وەرگرت كە تىدا ناوھندى ژمىرەى رەگەزى نىر و مى پىكەوھ بەراورد دەكرىت. وەكو لە خستەى (6) دەردەكەوت:

أ- **كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن:** بە سەرنجدان بەوھى (P-Value>0.05) و بەھای (t) دەرهىنراو (0.476) بچوكتەرە لە بەھای (t) خستەيى (1.966) بە نمرەى ئازادى (398); بۆيە بەو ئەنجامە دەگەين" كە جىاوازييەكى بەلگەدار لە نىوان رەگەزى نىر و مىدا سەبارەت بەئاستى كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن نىيە. بەدەرپىنىكى تر گۆراوى دىمۆگرافى "رەگەز" نەبۆتە ھۆى دروستكردنى جىاوازي لە ئاستى كارامەىيەكانى پەيوەندىكردن. ئەم ئەنجامەش ھاوشىوھى توژىنەوھەكەى (غىرتى و دىگران، 2011) ھ، كە بەو ئەنجامە گەيشتبون ھىچ جىاوازيەكى بەلگەدارى ئامارى نىيە لە نىوان رەگەزى نىر و مى سەبارەت بە ئاستى كارامەيى پەيوەندىكردن. ھاوكات پىچەوانەى توژىنەوھەكەى (الھاشمىة ، 2017) (غىرتى و دىگران، 2011) ھ، كە ، كە لە ئەنجامەكان ئەوھى دەرخستووھ كارامەيى پەيوەندىكردن لای رەگەزى مى زياترە بەبەراورد بە رەگەزى نىر.

ب- **دەروون دروستى:** بە سەرنجدان بەوھى (P-Value>0.05) و بەھای (t) دەرهىنراو (1.311) بچوكتەرە لە بەھای (t) خستەيى (1.966) بە نمرەى ئازادى (398); بۆيە بەو ئەنجامە دەگەين" كە جىاوازييەكى بەلگەدار لە نىوان

رهگهزی نیر و میدا سهبارت به ئاستی دەر وون دروستی نییه. به دهر برینیکی تر گۆراوی دیمۆگرافی "رهگهز" نه بۆته هۆی دروستکردنی جیاوازی له ئاستی دەر وون دروستی. ئەم ئەنجامهش پینچه وانهی تووژینه وهی کهی (غیرتی و دیگران، 2011) ه، که دهریخستوو رهگهزی نیر ئاستی دەر وون دروستی به زتره به راورد به رهگهزی می. ههروهها پینچه وانهی تووژینه وه کهی (غیرتی و دیگران، 2011) ه، که ئه وهیان خستوته روو که رهگهزی می ئاستی دەر وون دروستی به زتره به به راورد به رهگهزی نیر.

خشتهی (6)

جیاوازی نیوان رهگهزی "نیر و می" سهبارت به ئاستی "کارامهیی په یوه ندیکردن و دەر وون دروستی" نیشاندهدات

گۆراوی دیمۆگرافی	N	Mean	Std. Deviation	Mean Difference	p-value	به های (t) Test	ئه نجام
کارامه بییه کانی نیر	190	3.612	0.584	0.026	0.63	1.966	به لگه دار
په یوه ندیکردن می	210	3.368	0.519		3		نییه
دەر وون نیر	190	3.798	0.720	0.088	0.19	1.966	به لگه دار
دروستی می	210	3.886	0.630		1		نیه

N=400 df= 398

له زانکۆکانی ههریمی کوردستان و یهک له وانیش زانکۆی کویه، خویندکاران به ههر دوو رهگهزی نیر و می دهستان به هه مان سهراوهی ئەکادیمی و چالاکیه کانی په یوه ندیدار به پرۆگرامی خویندن رادهگات. ئەم دهرفته یه کسانانه دلنای دهن له وهی که خویندکاران به بی گویدانه رهگهز، کارامه بییه کانی په یوه ندیکردنیان په ره پیده دهن و ئاستی هاوشیوهی ته ندروستی دەر وونی ده پارێزن. ههروهک چون فیکۆتسکی تیشک دهخاته سه ره ئه وهی که فیروون و په ره پیدانی کارامهیی له ژینگه هاوبه شه کاندا رووده دات که هه موو به شداربووان دهرفته یی یه کسانیان هه یه بو به شداریکردن (فیکۆتسکی، 1978، ل 87).

2- گۆراوی باری ئابووری خیزان

به مه به سستی دهرهینانی رۆلی گۆراوی باری ئابووی خیزان له سه ره ئاستی (کارامه بییه کانی په یوه ندیکردن و دەر وون دروستی) تووژهران سوودیان له تاقیکردنه وهی ئەنۆفا (One-Way ANOVA) وه رگرت که بو دهرهینانی جیاوازی نیوان سی گرووپ و زیاتر به کار دیت. وهک له خشتهی (7) دهرکه وتوو، جیاوازیه کی به لگه داری ئاماری له نیوان گروپه کاندا سه بارهت به ئاستی "کارامه یه کانی په یوه ندیکردن و دەر وون دروستی" هه یه، ئەمهش به سه رنجدان به وهی، که ئاستی به لگه داری له ئاستی گومانی تووژینه وه که (0.05) بچوکت ره.

خشتهی (7)

کاریگه ری گۆراوی باری ئابووری خیزان له سه ره ئاستی "کارامه بییه کانی په یوه ندیکردن و دەر وون دروستی"

په یوه ر	گروپه کان	N	Mean	Std. Deviation	F-test	به لگه داری 0.05
کارامه بییه کانی په یوه ندیکردن	خراپ	69	3.506	0.814	3.952	0.020
	مامنا وهند	307	3.599	0.524		
	باش	24	3.787	0.529		
	کوی گشتی	400	3.626	0.550		
دەر وون دروستی	خراپ	69	3.481	1.057	4.526	0.011
	مامنا وهند	307	3.847	0.638		
	باش	24	3.958	0.634		
	کوی گشتی	400	3.844	0.675		

به مه‌به‌ستی ده‌ستنی‌شان‌کردنی ئه‌وه‌ی که ئه‌م جیاوازییه بۆ جیاوازی نیوان کام یه‌ک له گروپه‌کان سه‌بارهت به ئاستی "کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندی‌کردن و ده‌روون دروستی" ده‌گه‌رپه‌ته‌وه، توێژه‌ران سوودیان له تاقیکردنه‌وه‌ی (لانیکه‌می جیاوازی به‌لگه‌داری فیشهر Fisher least Significant Difference = Fisher LSD) وه‌رگرت. وه‌کو خشته‌ی (8) نیشان ده‌دات: له نیوان گروپه‌کانی باری ئابووری خیزان جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری سه‌بارهت (کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندی‌کردن و ده‌روون دروستی) هه‌یه. ئاستی (کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندی‌کردن) به‌سه‌رنجدان له‌وه‌ی په‌یوه‌ندی باری ئابووری خیزان (باش) له‌گه‌ل گروپه‌کانی تر (مامناوه‌ند و خراب) ($P\text{-Value} < 0.05$) ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌سه‌لمینیت به‌لگه‌داری ئاماری هه‌یه. به‌لام گروپه‌کانی تر له‌گه‌ل یه‌کتري جیاوازی به‌لگه‌داری ئاماری نییه. بۆیه ده‌رده‌که‌ویت "ئه‌و خویندکارانه‌ی ئاستی ئابووری خیزانه‌کانیان باشه، ئاستی کارامه‌یی په‌یوه‌ندی‌کردن له‌سه‌رجه‌م گروپه‌کانی تر به‌رزتره. به‌لام ئه‌و خویندکارانه‌ی ئاستی ئابووری خیزانه‌کانیان خراپه ئاستی کارامه‌یی په‌یوه‌ندی‌کردن نزمتره. له‌هه‌مانکادا ئه‌گه‌ر سه‌یری ناوه‌نده ژمی‌یه‌کانی گروپه‌کان بکه‌ین به‌م شیوه‌یه‌یه: باری ئابووری باش (3.787) مامناوه‌ند (3.599) خراب (3.506). ئه‌مه‌ش واتای ئه‌وه‌یه هه‌رچه‌نده باری ئابووری تاک به‌رزپه‌ته‌وه ئه‌وا کارامه‌یی په‌یوه‌ندی‌کردنی ئاستی به‌رزتر ده‌بیته‌وه به‌په‌چه‌وانه‌شه‌وه راسته. به‌لام سه‌بارهت به ئاستی (ده‌روون دروستی) باری ئابووری خراب له‌گه‌ل گروپه‌کانی تر (مامناوه‌ند و باش) جیاوازیه‌که‌ی به‌لگه‌داری ئاماری هه‌یه به‌و پیه‌ی ($P\text{-Value} < 0.05$) واته جیاوازیه‌که بۆ گروپی ئابووری خراب ده‌گه‌رپه‌ته‌وه. به‌سه‌یرکردنی ناوه‌ندی ژمی‌یه‌یی گروپه‌کان ده‌رده‌که‌ویت ئه‌و خویندکارانه‌ی باری ئابووری خیزانه‌کانیان خراپه ئه‌وا ئاستی ده‌روون دروستیان خراپتره به‌ه‌راورد به‌و خویندکارانه‌ی ئاستی ئابووری خیزانه‌کانیان (باش، یان مامناوه‌نده).

خشته‌ی (8)

تاقیکردنه‌وه‌ی فیشهر بۆ جیاوازی له ئاستی متمانه‌به‌خۆبوون به‌گویره‌ی قوناغی خویندن

په‌یوه‌ر	گروپه‌کان	جیاوازی ناوه‌نده‌کان	P-Value	ئه‌نجام
کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندی‌کردن	باش- مامناوه‌نده	0.188	0.010	به‌لگه‌دار
	باش- خراب	0.280	0.031	به‌لگه‌دار
	مامناوه‌ند - خراب	0.092	0.426	به‌لگه‌داره نییه
ده‌روون دروستی	باش- مامناوه‌نده	0.110	0.216	به‌لگه‌دار نییه
	باش- خراب	0.476	0.003	به‌لگه‌داره
	مامناوه‌ند - خراب	0.365	0.010	به‌لگه‌داره

له میانێ ئه‌و ئه‌نجامانه‌ی که خرایه‌روو، ده‌توانین بلین ئه‌و خویندکارانه‌ی که ئاستی ئابووری خیزانه‌کانیان باشتره، به شیوه‌یه‌کی گشتی باشتر ده‌ستیان به سه‌رچاوه‌کان و ده‌رفه‌ته‌کان راده‌گات که ئه‌مه‌ش کاریگه‌ری له سه‌ر په‌ره‌پیدانی کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندی‌کردن ده‌بیت. هه‌روه‌ها ئه‌وانه ده‌رفه‌تی ئه‌وه‌یان زیاتره که ئه‌زمونی ژینگه‌ی جیاوازی بکه‌ن، یا باشتر هه‌ندیک خولی فیرکاری بکه‌ن له ده‌روه‌ی پرۆگرامه‌کانی خویندن که هانده‌ره بۆ په‌ره‌پیدانی توانا و کارامه‌ییه‌ی کومه‌لایه‌تییه‌کانیان. به‌په‌چه‌وانه‌وه ئه‌و خویندکارانه‌ی پاشخانی ئابوورییان نزمه له‌وانه‌یه ده‌ستیان به‌و جووره ده‌رفه‌تانه رانه‌گات، ئه‌مه‌ش توانای په‌ره‌پیدانی توانا‌کانی په‌یوه‌ندی‌کردن و کارلیکی کومه‌لایه‌تی سنووردار ده‌کات. هه‌روه‌ک چۆن پیه‌ر بۆردیو و جیمز کۆلمه‌ن له باس کردنی جووره‌کانی سه‌رمایه ئاماژه به‌وه ده‌که‌ن که ئه‌و که‌سانه‌ی که سه‌رمایه‌ی ئابوورییان به‌رزتره کاریگه‌ری له سه‌ر جووره‌کانی دیکه‌ی سه‌رمایه‌ش ده‌بیت یه‌ک له‌وانه سه‌رمایه‌ی کومه‌لایه‌تی، که سه‌رمایه‌ی کۆلایه‌تیش کاریگه‌ری به‌رچاوی له سه‌ر په‌ره‌پیدانی سه‌رمایه‌ی مرۆبی تاکه‌کان ده‌بیت (انور و زبیری، ۲۰۲۳: ۳۷-۳۸).

هه‌روه‌ها سه‌قامگیری و باش بوونی دۆخی دارایی کاریگه‌ری به‌رچاوی له سه‌ر باشی و ده‌روون دروستی هه‌یه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی باش بوونی دۆخی دارایی تا راده‌یه‌ک فشار و دل‌ه‌راوکی که‌م ده‌کاته‌وه، ئه‌مه‌ش رینگه به‌ خویندکاران ده‌دات سه‌رنجیان زیاتر له سه‌ر ژبانی ئاکادیمی و کومه‌لایه‌تیان بیت، ئه‌مه‌ش راسته‌وخو کاریگه‌ری له سه‌ر ته‌ندروستی ده‌روونی ده‌بیت، به‌لام له به‌رامبه‌ردا ئه‌و خویندکارانه‌ی که پاشخانی ئابوورییان نزمتره، ره‌نگه زیاتر

توشی فشار و دل‌راوکی بینه‌وه.

ئامانجی سیتییه: دیاریکردنی په‌یوهندی نیوان کارامه‌ییه‌کانی په‌وه‌ندیکردن و ده‌روون دروستی لای به‌شداربووانی نموونه‌ی توئیژینه‌وه‌که:

به پشت به‌ستن به تیوره‌کان و توئیژینه‌وه‌کانی پیشوو. توئیژهران هه‌ولیانداوه ئاست و ئاراسته‌ی په‌یوهندی نیوان گوراوی کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و ده‌روون دروستی، ئه‌مه‌ش دواي ئه‌نجامدان و دلنیا‌بوون له ته‌واوی مه‌رجه‌کانی هه‌ردوو گوراوه‌که. تاقیکردنه‌وی هاوکۆلکه‌ی په‌یوهندی نیوان گوراوه‌کانیان ئه‌نجامدا. به جۆریک وهک له خسته‌ی (9) دا ده‌رکه‌وتوو به‌های ده‌ره‌ینراوی په‌یوهندی نیوان کارامه‌ییه‌کانی په‌وه‌ندیکردن و ده‌روون دروستی بریتییبه له (0.656). هاوکات ($p\text{-Value} < 0.01$)، ئه‌م ئه‌نجامه‌ش واتای ئه‌وه‌یه په‌یوه‌ندی‌ه‌کی به‌لگه‌داری ئاماری راسته‌وانه‌ی سه‌رو ناوه‌ند له نیوان گوراوی کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و ده‌روون دروستیدا بوونی هه‌یه. واته هه‌رچه‌نده کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن زیاد بکات ئه‌وا ده‌روون دروستی لای به‌شداربووانی نموونه‌ی توئیژینه‌وه‌که زیاد ده‌کات. به پیچه‌وانه‌شه‌وه راسته. ئه‌م ئه‌نجامه‌ش هاوشیوه‌ی ئه‌نجامه‌ی هه‌ریه‌که له توئیژینه‌وه‌کانی (المهداوی و الصعب، 2019)، (اله‌اشمیة، 2017)، (نژاد و درتاج، 2010). که به‌وه ئه‌نجامه‌گه‌یشتون په‌یوه‌ندی‌ه‌کی راسته‌وانه له نیوان کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و ده‌روون دروستیدا بوونی هه‌یه. به‌لام پیچه‌وانه‌ی ئه‌نجامی توئیژینه‌وه‌که‌ی ت (غیرتی و دیگران، 2011)ه، که به‌وه ئه‌نجامه‌گه‌یشتوو هه‌یج په‌یوه‌ندی‌ه‌کی به‌لگه‌داری ئاماری له نیوان کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و ده‌روون دروستیدا نییه.

خسته‌ی (9):

دیاریکردنی په‌یوهندی نیوان کارامه‌ییه‌کانی په‌وه‌ندیکردن و ده‌روون دروستی لای به‌شداربووانی نموونه‌ی توئیژینه‌وه‌که:

ده‌روون دروستی	گوراو
r/0.656**	په‌یوه‌ستی پی‌رسۆن
0.000	ئاستی به‌لگه‌داری
400	ژماره‌ی نموونه

**p-value=0.01

له میانی ئه‌وه ئه‌نجامانه‌ی که خرایه‌روو سه‌باره‌ت به په‌یوهندی راسته‌وخۆی گوراوه‌کانی توئیژینه‌وه‌که له سه‌ر یه‌کتر ده‌توانین بلین که کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و به‌هیزبوونی ئه‌وه کارامه‌ییانه ده‌بیته هۆی به‌هیزبوونی په‌یوهندی نیوان که‌سه‌کان، ئه‌مه‌ش وا ده‌کات که پشتگیری مه‌عنه‌وی و سه‌وزداری و هه‌ست کردن به سه‌ربه‌خۆیی لای تاک دروست ببیت، به‌تایبه‌تی بۆ توئیژی خویندکار که له قوناغیکی ته‌مه‌نی تایبه‌تدان و ئه‌م هه‌ستانه کاریگه‌ری به‌رچاوی ده‌بیت له سه‌ر هه‌ست کردن به باشی و په‌ره‌پیدانی هه‌ستی متمانه به‌خۆبوون و له ئه‌نجامدا هه‌ست کردن به ته‌ندروستی چ له رووی جه‌سته‌یی و ده‌روونییه‌وه. هه‌ر بۆیه ئه‌م جۆره له کارامه‌ییانه و هه‌سته ئه‌رتییانه بۆ پاراستنی ده‌روون دروستی و که‌مکردنه‌وه‌ی دل‌راوکی یا خه‌مۆکی زۆر گرنگ.

۷. ده‌رئه‌نجام و راسپاردنه‌کانی توئیژینه‌وه‌که:

۷.۱ ده‌رئه‌نجامه‌کانی توئیژینه‌وه‌که:

له سه‌ر بنه‌مای ئه‌وه ئه‌نجامانه‌ی که له داتا و زانیاریا‌نه‌کان به ده‌ست هاتوو، که ئاستی کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و ده‌روون دروستی لای خویندکارانی زانکۆی کویه له ئاستی به‌رزدايه و په‌یوهندی راسته‌وانه له نیوان گوراوه‌کانی توئیژینه‌وه‌که هه‌بوو، توئیژهران به کومه‌لیک ده‌رئه‌نجام گه‌یشتون که بریتین له‌وه‌ی:

- هه‌بوونی ئاستیکی به‌رزگی کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و ده‌روون دروستی لای خویندکارانی زانکۆی کویه، ئاماره‌یه بۆ ژینگه‌یه‌کی ئاکادیمی ئه‌رینی و کارلیکی کومه‌لایه‌تی کاریگه‌ر له ناو زانکۆدا.
- دۆخی ئابووری باش کاریگه‌ری به‌رچاوی له سه‌ر کارامه‌ییه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و ده‌روون دروستی هه‌یه. که‌واته کاریگه‌ری راسته‌وخۆ له نیوان دۆخی ئابووری باش و گوراوه‌کانی توئیژینه‌وه‌که به‌تایبه‌تی ده‌روون دروستی هه‌یه.

۳. سه‌بارت به‌وهی هیچ جیاوازییه‌کی به‌لگه‌داری ئاماری له نیوان ره‌گه‌زه‌کان نه‌بووه، ئاماژه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی که خویندکاران به‌هر دوو ره‌گه‌زی نیر و می دهرفته‌ی یه‌کسانیان هه‌یه بۆ په‌ره‌پیدانی توانا و کارامه‌یه‌یه‌کانی خۆیان، ئه‌مه‌ش وه‌ک له‌ئه‌نجامه‌کانیش دهرکه‌وتوو په‌ره‌پیدان به‌کارامه‌یه‌یه‌کان راسته‌خۆ کاریگه‌ری له‌سه‌ر لایه‌نی دروونیش هه‌بووه.

۴. په‌یوه‌ندی راسته‌خۆ هه‌یه له‌نیوان گۆراوه‌کانی تووژینه‌وه‌که (کارامه‌یه‌یه‌کانی په‌یوه‌ندیکردن و دهروون دروستی) ئه‌مه‌ش ئه‌وه دهرده‌خات ئه‌و خویندکارانه‌ی که له‌میانی په‌یوه‌ندی و کارلیکه‌کانیان کارامه‌یه‌یه‌باشیان هه‌یه، راسته‌خۆ کاریگه‌ری هه‌یه له‌سه‌ر لایه‌نی دهروونیان، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی کاریگه‌ر یارمه‌تیده‌ره له‌به‌ر په‌یوه‌بردنی فشار و دروستکردنی په‌یوه‌ندی و پشتگیری زیاتر.

۵. ژینگه‌ی ئاکادیمی و کۆمه‌لایه‌تی له‌زانکۆی کۆیه‌رۆلیکی به‌رچاو ده‌گه‌ڕێت له‌په‌روه‌ده‌کردنی توانا و کارامه‌یه‌یه‌کانی په‌یوه‌ندیکردنی خویندکاران و دهروون دروستییان، له‌رێگه‌ی چالاکیه‌ جۆراوجۆره‌کان و پرۆگرامی خویندنی ئیستا که به‌سیسته‌می پیواژۆی بۆلۆنیا به‌رپه‌وه‌ ده‌چیت.

۲.۷ پشینیازه‌کانی تووژینه‌وه‌که:

- 1- ئه‌نجامدانی تووژینه‌وه‌ی هاوشیوه‌ی له‌زانکۆی کوردستاندا بۆ به‌راوردکردنی ئه‌نجامه‌کان.
- 2- ئه‌نجامدانی تووژینه‌وه‌ی هاوشیوه‌ی لای تووژه‌کانی تری کۆمه‌لگه‌ وه‌ک "قوتاییانی قوناغی بنه‌ره‌تی و ئاماده‌یی".
- 3- ئه‌نجامدانی تووژینه‌وه‌ له‌سه‌ر هۆکاره‌ کاریگه‌ره‌کانی سه‌ر کارامه‌یه‌ی په‌یوه‌ندیکردن لای خویندکارانی زانکۆ.

۸. سه‌رچاوه‌کان:

کوردیه‌کان

- انور، به‌سیده‌ حیدر و زیناری، طاهر حسۆ (۲۰۲۲). په‌یوه‌ندی سه‌رمایه‌ی کۆمه‌لایه‌تی به‌ره‌زانه‌ندی پیشه‌یی لای مامۆستایی زانکۆ؛ تووژینه‌وه‌یه‌کی مه‌یدانییه‌ له‌زانکۆ حکومه‌یه‌یه‌کانی شاری هه‌ولێر، گۆڤاری قه‌لای زانست، به‌رگی ۸، ژماره ۳. <https://doi.org/10.25212/lfu.qzj.8.3.2>

عه‌ره‌یه‌یه‌کان

- الهاشمیة، سعاده بنت عید بن خلفان (2017). المرونة النفسية وعالقتها بمهارات التواصل والصحة النفسية لدى عينة من طلبة جامعة نزوى بسطنة عمان في ضوء بعض المتغيرات. رسالة الماجستير، سلطنة عمان: كلية العلوم والآداب، قسم التربية والدراسات الإنسانية.

- عبد الخالق، أحمد محمد. (2015). أصول للصحة النفسية، الطبعة الثالث، جامعة الاسكندرية : الناشر دار المعرفة الجامعية.

- المهدي، مزروق علي عبدالله. الصعيب، عبدالعزيز عبدالرحمن. (2019). المهارات الاجتماعية و علاقتها بالصحة النفسية لدى طلاب المرحلة المتوسطة بمحافظة الليث. الجمعية المصرية للقراءة والمعرفة.

- القريطي، عبدالملط أمين. (2003) في الصحة النفسية، الطبعة الثالثة الناشر، القاهرة: دار الفكر العربي للطباعة والنشر.

فارسیه‌یه‌کان

- سیفعلی ئی، فاطمه. (2021) بازشناسی مهارت های ارتباطی در قرآن و کارکردهای آن در روابط اجتماعی انسان. فصلنامه علمی تحقیقات کاربردی در حوزه قرآن و حدیث، سال اول، شماره 2.

- شاکری نیا، ایرج. (2015) رابطه مهارتهای ارتباطی دانشجویان پرستاری با کیفیت درمان ادراک شده توسط بیماران سالمند. فصلنامه پرستاری سالمندان، دوره دوم، شماره 4.

- شولتز، سیدنی زن. شولتز، دیوان پی. (2005) نظریه‌های شخصیت. ترجمه: یحیی سید محمدی. ناشر: ویرایش تهران.

- غیرتی، انسیه. شعبانی، آرزو. اخلاقی، محبوبه. پیمان، نوشین. (2011) رابطه مهارتهای ارتباطی با سلامت روان در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد. مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی، دوره 14، شماره سوم، ص 61-72.

- فیست، جس. جی فیست، گریگوری. (2002) نظریه‌های شخصیت. ترجمه: یحیی سید محمدی، چاپ چهارم، تهران: ناشر روان.

- کروز، شارون ویگنشیده‌ر. (1987) چگونه خودمان را دوست بداریم: دانستن قدر و ارزش خود. ترجمه: مهدی قراچه‌داغی، تهران: ناشر ذهن آویز.

- معینی، بابک و دیگران. (2014) بررسی رفتارهای ارتقاء دهنده سلامت در دانش آموزان، مجله علمی پژوهشان، شماره 3، ص 49-57.

- نجفی، محمود. بیگدلی، ایمان الله. دهشیری، غلامرضا. رحیمیان بوگر، اسحق، طباطبایی، موسی. (2012) نقش مهارتهای زندگی در پیش بینی سلامت روان دانش آموزان، فصلنامه علمی- پژوهشی فرهنگ مشاوره و روان درمانی، شماره 11، ص 101-116.

- نژاد، پرستو مصطفی. درتاج، فریبرز. (2010) اثربخشی آموزش مهارتهای ارتباطی بر سلامت روان دانشجویان سال اول علوم بهزیستی دانشگاه کرمان. فصلنامه مطالعات روانشناسی بالینی، شماره چهارم، سال اول.

- نیک پور، ریحانه. (2004). آشنایی با برنامه های مهارت زندگی، تهران: سازمان بهزیستی کشور، معاونت امور فرهنگی و پیشگیری، ص 27.

تینگلیزییه کان

- Adler, A. (1927) Understanding human nature. New York: Greenberg.
- Beebe, S. A., and other (2022). Communication: Principles for a Lifetime. Eighth edition, Pearson.
- Beigi, Khashayar; Firoozbakht, Mehrdad. (1377). Social Skills in Interpersonal Communication, Tehran: Roshd Publications.
- Berlo, David K. (1960). The Process of Communication, Holt, Rinehart & Winston.
- Fromm. E. (1981) On disobedience and other essays. New York: Seabury Press.
- Hargie, Owen. (2022). *Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory, and Practice*. Routledge, Seventh Edition, London and New York. Available at: <https://drive.google.com/file/d/1k7-TCCNHvN43HLPUIc6ZX-y8ukTL7J2/view?usp=sharing>
- Ibrahim, Juan Abdullah and Ismail, Khadeeja Saeed (2021), Mental Health in John Green's Turtles All the Way Down, ZANCO Journal of Human Sciences, Vol. 25 No. 3, <https://doi.org/10.21271/zjhs.25.3.11>
- Kayvand, F., Shafiabadi, A. and Sudani, M., 2009. The effectiveness of social skills training on anxiety of male students in the first year of secondary education in the city of Ahvaz zone 4. Journal of Applied Psychology and research, 42, pp. 1-24. [In Persian]
- kose, S. D. (2013). Evaluation of Emotional Intelligence and Communication Skills of Health Care Manager Candidates: A Structural Equation Modeling. Int J Business Soc Sci, 4(13), P:23
- Mahmood, D. O., & Anwar, B. H. (2024). The Relationship Between Frustration and Forms of Violence Among Young People: From the Perspective Frustration Theories "Albert Cohen" And "John Dollard". *Koya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 7(2), 58-72. <https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n2y2024.pp58-72>
- Mahmood, D. O., & Bakr, J. I. (2023). Family Educational Style and its Relationship to Aggressive Behavior among High School Students) It is a Field Research in Ranya. *Zanco Journal of Human Sciences*, 27(1), 64-89. <https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/article/view/372> .
- Maslow.A. H. (1970). Motivation and personality (2nd ed.) New York. Harper & Row.
- Shannon, C. E., & Weaver, W. (1949). *The Mathematical Theory of Communication. University of Illinois Press, <file:///C:/Users/TechLine/Downloads/235577-The%20%20Process%20of%20Communication.pdf>
- Sullivan. H. S. (1953 b) The interpersonal theory of psychiatry. New York: Norton.
- World Health Organization (WHO). (2004). *Promoting Mental Health: Concepts, Emerging Evidence, Practice*. Available at: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42940/9241591595.pdf>

مهارة الارتباط والصحة النفسية لدى طلبة الجامعة؛ بحث ميداني في جامعة كويه

<p>بسيده حيدر انور قسم التربية وعلم النفس، كلية التربية، جامعة كويه، إقليم كردستان، العراق basideh.haider@koyauniversity.org</p>	<p>داستان عمر محمود قسم رياض الأطفال، كلية التربية الأساسية، جامعة رابرين، إقليم كردستان، العراق dastan.omer@uor.edu.krd</p>	<p>محمد رسول خدر قسم رياض الأطفال، كلية التربية الأساسية، جامعة رابرين، إقليم كردستان، العراق mohammedrasul@uor.edu.krd</p>
--	--	---

المخلص

الهدف الرئيس من هذا البحث هو إظهار العلاقة بين مهارة الارتباط والصحة النفسية لدى الطلاب الجامعيين وقياس مستوى المتغيرين، مع إظهار دورالمتغيرات الديموغرافية (الجنس، المستوى المعيشي للأسرة) على مستوى متغيرات البحث. وقد أفاد الباحثون من المنهج الوصفي الارتباطي في تحليل النتائج وتفسيرها. ولهذا الغرض نظمو استمارة للاستبيان مكونة من (18) فقرة لقياس مهارة الارتباط، و(18) فقرة لقياس الصحة النفسية، إذ أن كل الخصائص السايكوسوسيومترية قد أنجزت لكلا المقياسين وبطريقة عشوائية طبقية نسبية بأخذ نموذج من (400) من الطلبة الجامعيين من جامعة كويه، بنسبة (210) من الإناث ومن (190) من الذكور. ولتحليل المعلومات الحاصلة استخدم الباحثون برنامج (spss)، ومن أهم النتائج التي توصل إليها البحث هي: أن مستوى مهارة الارتباط والصحة النفسية بصورة عامة لدى نموذج البحث عالية. و تبين أنه لا توجد فروق بين الجنسين من تكور وإناث حول مستوى مهارة الارتباط والصحة النفسية. وكذلك تبين أن الطلاب من الأسر ذوي المستوى الاقتصادي الجيد مهاراتهم الارتباطية والصحة النفسية عندهم أعلى مقارنة بطلاب الأسر ذوي المستوى الاقتصادي المنخفض والمتوسط. وفي الختام تبين أنه توجد علاقة طردية فوق المتوسط بين مهارة الارتباط والصحة النفسية.

الكلمات المفتاحية: مهارة، مهارة الأرتباط، الصحة النفسية، طلاب الجامعة، نموذج (SMCR).

Communication Skills and Mental Health among University Students: A Field Study at Koya University

<p>Mohammed Rasul Khdir Department of Kindergarten, College of Basic Education, University of Raparin, Kurdistan Region, Iraq mohammedrasul@uor.edu.krd</p>	<p>Dastan Omer Mahmood Department of Kindergarten, College of Basic Education, University of Raparin, Kurdistan Region, Iraq dastan.omer@uor.edu.krd</p>	<p>Basida Haider Anwar Department of Education and Psychology, Faculty of Education, Koya University, Kurdistan Region, Iraq basideh.haider@koyauniversity.org</p>
---	--	--

Abstract

This study aims to explore the relationship between communication skills and mental health among university students, measure the levels of both variables. A survey form was developed, including an 18-item scale for communication skills and an 18-item scale for mental health, both validated for their psychometric properties. A random sample of 400 students from Koya University was selected, comprising 210 female and 190 male participants. Data analysis was conducted using SPSS. The key findings reveal that, overall, the levels of communication skills and mental health among the study sample are high. No statistically significant differences were found between males and females regarding these variables. However, students from families with better economic status exhibited higher levels of communication skills and mental health compared to those from middle-income or low-income families. Finally, a significant positive relationship was documented between communication skills and mental health.

Key words: Skills, communication skills, mental health, University Student, Model (SMCR)